

Creative Commons License: CC BY-SA 4.0
<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en>

Małgorzata Mikołajczak

Wydział Humanistyczny

Uniwersytet Zielonogórski

e-mail: m.mikolajczak@ifp.uz.zgora.pl

ORCID: 0000-0002-7570-581X

„Wileńskie topografie”: między peryferyjnością a modernizacją

Zainteresowanie literacką topografią, które pod wpływem tzw. zwrotu topograficznego nasiliło się w ostatnich latach, przyniosło szereg interesujących publikacji poświęconych przestrzeni miasta. Są wśród nich prace Elżbiety Rybickiej, przede wszystkim jej książka zatytułowana *Modernizowanie miasta. Zarys problematyki urbanistycznej w nowoczesnej literaturze polskiej*, monografie *Pasaż tekstowy. Czytanie miasta* oraz *Urbanalia. Miasto i jego teksty. Urbanistyczne studia miejskie* Katarzyny Szalewskiej, publikacje Ewy Rewers, m.in. *Miasto – twórczość. Wykłady krakowskie*, a także prace zbiorowe, takie jak *Pisanie miasta – czytanie miasta* pod redakcją Anny Zeidler-Janiszewskiej¹. Ważnych pozycji dotyczących miejskiej przestrzeni jest więcej, tu wymieniam jedynie te, do których najczęściej odwołuje się Valentina Krupovies w książce pod tytułem *Topografie wileńskie. Obraz międzywojennego Wilna w perspektywie peryferyjnej nowoczesności*, wydanej przez Uniwersytet w Siedlcach w 2025 roku². Badaczka sięga po ustalenia i koncepcje, zawarte w przywo-

¹ Zob. E. Rybicka, *Modernizowanie miasta. Zarys problematyki urbanistycznej w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2003; K. Szalewska, *Pasaż tekstowy. Czytanie miasta jako forma doświadczenia przeszłości w eseju polskim*, Kraków 2012; *Urbanalia. Miasto i jego teksty. Urbanistyczne studia miejskie*, Gdańsk 2017; E. Rewers, *Miasto – twórczość. Wykłady krakowskie*, Kraków 2010; *Pisanie miasta – czytanie miasta*, red. A. Zeidler-Janiszewska, Poznań 1997.

² V. Krupovies, *Topografie wileńskie. Obraz międzywojennego Wilna w perspektywie peryferyjnej nowoczesności*, Siedlce 2025.

łanych pracach, by zaproponować nowe spojrzenie na topografię międzywojennego Wilna, ujmowaną w potrójnej perspektywie: wielokulturowości, peryferyjności i nowoczesności. Novum wynika zarówno z zastosowanych narzędzi badawczych, jak i z podwójnej optyki, jaką dysponuje autorka. Valentina Krupovies przynależy bowiem do dwóch – polskiego i litewskiego – kręgów kulturowych, a jednym z czynników oddziałujących na jej badania jest impuls autobiograficzny. Ów impuls wynika z potrzeby, o której badaczka pisze w swojej pierwszej książce: by dookreślić własne miejsce w kulturze polskiej i lepiej zrozumieć swój kulturowy rodowód³. Stąd zainteresowanie tym, co dzieje się na styku paradygmatów kresowego i polskości, śledzenie splotów pamięci i tradycji polskich i litewskich, odkrywanie współistniejących odcieni inności. Stąd też kategorie heterogeniczności, dialogu, wspólnej pamięci, a z drugiej strony – konfliktu pamięci, aktywnego zapominania, agonizacji w przestrzeni, organizujące dyskurs badawczy *Topografii wileńskich*.

Celem autorki jest ukazanie wizerunku miasta z perspektywy procesów modernizacyjnych, zmieniających miejską przestrzeń. Natomiast nadrzędną optykę badawczą wyznacza peryferyjność. Autorka nie objaśnia, a szkoda, jak rozumie ten termin; nie tłumaczy również, czym jest „nowoczesna peryferyjność”, co ją definiuje i określa (we *Wprowadzeniu* czytamy jedynie, że „nowoczesność realizująca się na peryferiach, zlokalizowana, czyli środkowo-wschodnioeuropejska, była opóźniona w stosunku do jej jądra i uwikłana w procesy narodowotwórcze”⁴ – tej metarefleksji, dotyczącej badawczego słownika nieco tu zabrakło. Niemniej prezentowana koncepcja jest czytelna i jasna: osadzając przedmiot badań w ramie interpretacyjnej, która zakłada centro-peryferyjny podział świata, autorka traktuje Wilno jako miejsce położone z dala od „literackiego południka zero”⁵, jak Pascale Casanova określiła Paryż i rozpatruje je „w kontekście prowincjonalności, społeczno-gospodarczego niedorozwoju, cywilizacyjnego zapóźnienia”⁶.

Takie usytuowanie interesujących ją topografii pozwala badać kulturowy fenomen miejskości międzywojennego Wilna, ale też urzeczywistniać pewien zamiar rewindykacyjny. Chodzi o to, by idąc za rozpoznaniem, które pojawiły się w ostatnich latach, ukazać obraz miasta „wyzwolony z pamięciowo-

³ Zob. V. Krupovies, *Przeszłość zapisana w literaturze. Historia i historyczność w powojennej powieści kresowej*, Siedlce 2019, s. 183.

⁴ V. Krupovies, *Topografie wileńskie*, s. 21.

⁵ P. Casanova, *Światowa przestrzeń literacka*, przeł. J. Misun, „Teksty Drugie” 2014, nr 6, s. 222.

⁶ V. Krupovies, *Topografie wileńskie*, s. 18.

-nostalgicznej aury i zabiegów mitologizacyjnych”⁷, by uwolnić wyobrażenie na jego temat z (po)romantycznej konwencji i „symbolicznych naddatków” i na tej podstawie zaproponować nowy model poznawczy, wpisujący się w nurt badań nad nie-polskim wielokulturowym Wilnem. A chociaż autorka doskonale zdaje sobie sprawę, że zamiar ten można zrealizować tylko połowicznie, gdyż na peryferiach wizja modernizacyjna określa raczej „horyzont oczekiwań” i zjawia się raczej jako prospektywna utopia, to nie ulega wątpliwości, że zawarte w książce ustalenia prowadzą do istotnych przemieszczeń w sposobie postrzegania Wilna. I nie tylko wzbogacają, ale też przeprofilowują wizerunek miasta utrwalony w dotychczasowej refleksji badawczej.

W tym miejscu należałoby zaznaczyć, że Valentina Krupoves znakomicie orientuje się w literaturze przedmiotu. Solidnie przeprowadzony rekonesans badawczy (dokonany we *Wprowadzeniu*) to jeden z atutów omawianej książki. Charakteryzując stan badań, autorka kładzie nacisk na zmianę paradygmatu, tj. na przejście od polonocentrycznego myślenia o mieście w kategoriach utraty do postrzegania go przez pryzmat heterogeniczności, wielokulturowości i w planie „tu” i „teraz”. Wpisując się w tę tendencję, do trzech perspektyw ujmowania miasta, zaproponowanych przez Tadeusza Bujnickiego, którymi są kresowość, regionalność, pograniczność⁸, dodaje czwartą: peryferyjną nowoczesność.

Nowe odczytanie wileńskiej przestrzeni stało się możliwe – o czym była już mowa – dzięki zastosowaniu nowatorskich koncepcji badawczych, na pierwszym miejscu tych wypracowanych w ramach zwrotu topograficznego. Taką proveniencję mają tytułowe topografie, rozumiane za Elżbietą Rybicką jako „zapisy miejsc w tekstach kultury”⁹. Od Rybickiej autorka przejmuje także rozumienie geopoetyki i procesów modernizujących miejską przestrzeń, przy czym krąg inspiracji badawczych jest tu znacznie szerszy – oprócz prac literaturoznawczych Rybickiej, Szalewskiej i Rewers, a także Małgorzaty Czerwińskiej i Elżbiety Konończuk, obejmuje studia miejskie i antropologię przestrzeni, geokrytykę Bertranda Westphala, koncepcję miejsc pamięci Pierre’a Nory, nie-miejsc Marca Augé, praktyk przestrzennych Michela de Certeau i inne.

⁷ Tamże, s. 15.

⁸ Zob. T. Bujnicki, *Wilno międzywojenne – kresowe? Regionalne? Pograniczne?*, w: *Pogranicza, Kresy, Wschód a idee Europy. Seria II: Wiktor Chorowiec in memoriam*, red. J. Ławski, A. Janicka, G. Kowalski, Ł. Zabielski, Białystok 2013, s. 147–426.

⁹ E. Rybicka, *Geopoetyka (o mieście, przestrzeni i miejscu we współczesnych teoriach i praktykach kulturowych)*, w: *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*, red. M.P. Markowski i R. Nycz, Kraków 2002, s. 480.

Valentina Krupovies nie tylko swobodnie porusza się we współczesnych badaniach antropologicznych i przestrzennych, ale ma także dużą świadomość metodologiczną, o Jej kompetencjach w tym zakresie świadczy m.in. sprawne zoperacjonalizowanie nowych języków badawczych. „Modne” teorie nie są tu tylko ornamentem – efektywnie spożytkowane prowadzą do wartościowych poznawczo, a niekiedy też zaskakująco odkrywczych rozpoznań. Za takie uznać można m.in. interpretację przedmięt prezentowanych w felietonach i reportażach Józefa Mackiewicza w kategoriach nie-miejsca i atopii czy uchwycenie specyfiki relacji z przestrzenią w felietonach Czesława Jankowskiego poprzez nawiązanie do praktyk przestrzennych de Certeau i figury spacerowicza.

Figur związanych z miejską codziennością jest tu więcej – oprócz spacerowicza i turysty badaczka charakteryzuje figury wileńskiej ulicy, wylicza i omawia miejsca wileńskiej nowoczesności, a wśród wileńskich topografii wyodrębnia topografie autobiograficzne, prywatne mikrotopografie, topografie Wilna żydowskiego oraz związane z odkrywaniem nowych przestrzeni antropologicznych topografie przestępczego Wilna. Wszystkie te kategoryzacje oferują atrakcyjną siatkę pojęciową, porządkują i systematyzują różnorodność form, jakie przybiera miejskie życie międzywojennego Wilna.

Doceniając bogactwo teoretycznych odniesień, należy się jednak upomnieć o pewne koncepcje, nieobecne w książce, a istotne dla przyjętej przez autorkę perspektywy. Niektóre z nich, jak np. geopoetyka kresowa Bolesława Hadaczka¹⁰, mogłyby się tu pojawić na zasadzie negatywnego punktu odniesienia, inne – a myślę przede wszystkim o badaniach dotyczących zależności centro-peryferijnych – pozwoliłyby doprecyzować rozumienie kluczowego terminu, jakim jest peryferijna nowoczesność, zawsze przecież konceptualizowana w odniesieniu do jakiegoś centrum. A przecież można wprowadzić i trzeci element: uznać, że Wilno to półperyferie. Niewątpliwie relacja centrum – peryferie może być wielorako postrzegana i jeśli inaczej niż czyni to autorka ustawić reflektor badawczy, to można by też szerzej oświetlić (i skomplikować) problem nowoczesności. Zobaczyć, że pojawia się ona również w kontrze do centralistycznej polityki miejsca i polonizacji peryferii, że zostaje uwikłana w konflikt ‘swojskość – obcość’.

Polonizacji był podporządkowany m.in. omawiany przez badaczkę dyskurs krajoznawczy. Na temat politycznego zaangażowania tego dyskursu w dwudziestolecie interesująco pisze Rybicka w artykule pt. *Relacje centro-peryferijne a polityka konstruowania tożsamości regionalnych*, zamieszczonym

¹⁰ Zob. B. Hadaczek, *O geopoetyce kresowej*, „Roczniki Humanistyczne” 1997, t. 45, z. 1, s. 245–256.

w tomie pt. *Centra – peryferie w literaturze polskiej XX i XXI wieku*, który ukazał się w serii „Nowy Regionalizm w Badaniach Literackich”¹¹. Wspominam o tym, gdyż badania noworegionalne – nie tylko te dotyczące relacji centro-peryferyjnych, ale też geografii wyobrażonej¹² czy wileńskiego regionalizmu¹³ – byłyby tu bardzo pomocne jako zaplecze argumentacyjne. A inne jeszcze obiecujące poznawczo inspiracje płyną z niewykorzystanych w monografii badań nad krajobrazem kulturowym, który jako kategoria operacyjna świetnie się sprawdza w odniesieniu do terenów pogranicza, cechujących się m.in. współistnieniem różnych pamięci. To oczywiście tylko jedna z możliwości, którą sygnalizuję bynajmniej nie w trybie zarzutu, zwłaszcza że autorka *Topografii wileńskich*, pisząc o pamięci kulturowej efektywnie wykorzystuje badawczy potencjał innego pojęcia: krajobrazu mentalnego, który powstaje jako efekt działania jednostkowej pamięci w tekstach wspomnieniowych. Krajobraz mentalny, przywołany w tytule ostatniego rozdziału, pozwala badać topografie autobiograficzne Czesława Miłosza i Tadeusza Konwickiego, a także – mniej znane – Zbigniewa Florczaka i autorów żydowskich: Chaima Gradego, Abrahama Karpinowicza, Lucy Dawidowicz.

W planie kompozycyjnym rozdział zatytułowany *Krajobraz mentalny Wilna. Perspektywa wspomnieniowa* stanowi naturalne domknięcie rozważań rekonstruujących obraz międzywojennego miasta: wychodząc od topografii, które wyrastają z burzycielskiego gestu, autorka analizuje różne deskrypcje i śledzi wielorakie przejawy peryferyjnych zmagania z nowoczesną formą, by przejść do wizerunku Wilna, który wyłania się ze wspomnień. Układ treści jest tu przemyślany i logiczny, zgłosiłabym jedynie dwie drobne korekty: uważam, że podrozdział, który dotyczy recepcji projektu pomnika Adama Mickiewicza autorstwa Zbigniewa Pronaszki, nie do końca koresponduje z podrozdziałami o wileńskich ulicach, a przecież w kontekście sporów o nowoczesność miasta jest istotny – być może przydałby się osobny rozdział poświęcony różnym miejskim formom upamiętniania? Druga uwaga dotyczy topografii wileńskiego getta, będącego w obrębie miasta odrębnym zjawiskiem. Czym w istocie było getto, dowiadujemy się dopiero ze wspomnień, przywołanych w rozdziale ostatnim (podrozdział pt. *Topografie Wilna żydowskiego* (Chaim Grade, Abraham Karpinowicz, Lucy Dawidowicz)). Czy nie lepiej,

¹¹ Zob. E. Rybicka, *Relacje centro-peryferyjne a polityka konstruowania tożsamości regionalnych*, w: *Centra i peryferie w literaturze polskiej XX i XXI wieku*, red. W. Browarny, E. Rybicka, D. Lisek-Gębała, Kraków 2015, s. 13–29.

¹² Zob. *Geografia wyobrażona regionu. Literackie figury przestrzeni*, red. D. Kalinowski, M. Mikołajczak, A. Kuik-Kalinowska, Kraków 2014.

¹³ M. Mikołajczak, „Skrzypce w orkiestrze”? *Spory o regionalizm w środowisku wileńskim*, w: *tejsze, Ramiona Antajosa. Z teorii i historii regionalizmu literackiego w Polsce*, Kraków 2021, s. 51–58.

zamiast rozbijać ten temat na dwa podrozdziały (ten drugi, zatytułowany *Inne ulice – obce miasto, czyli wileńskie getto w polskich tekstach międzywojnia* wszedł w skład rozdziału trzeciego) byłoby zestawzić w jednym miejscu deskrypcje polskie, litewskie i te, powstałe po latach, żydowskie? Z takiej konfrontacji wyniknęłyby może napięcia, które w aktualnym układzie nie doszły do głosu. W większym jeszcze stopniu zostały rozproszone interpretacje felietonów Jankowskiego. Te i inne „rozproszenia” mają jednak niepodważalną zaletę: rozważania zawarte w różnych partiach książki wchodzą z sobą dialog, wielorako rezonują i tworzą dopełniające się kręgi problemowe, a każdy rozdział wydobywa inny aspekt tytułowego obrazu. I jeśli monografie tego typu są najczęściej zbiorem tematycznie powiązanych artykułów, tu mamy do czynienia z konsekwentnie skonceptualizowaną całością, w której układ treści służy ukazaniu wielowymiarowego wizerunku modernizującego się miasta.

Specyfikę procesu unowocześnienia dokonującego się na prowincji najlepiej udało się zilustrować w rozdziałach *Literatura międzywojennego Wilna w poszukiwaniu nowoczesności* i *W stronę wileńskich przedmieść. Społeczny obraz miasta w międzywojennych felietonach i reportażach literackich*. Pierwszy z nich, będący też pierwszym rozdziałem monografii, charakteryzuje m.in. zjawiska, które torowały drogę nowoczesnej formule miejskości i stanowiły alternatywę dla poromantycznych konwencji. Badaczka interesująco śledzi demitologizacyjne praktyki preawangardystów skupionych w Sekcji Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów i wyłonionej z przedstawicieli tego środowiska grupy Żagarów, w pierwszym przypadku skupiając się na poezji, w drugim – na publicystyce. Za trafną uważam kategorię „faustycznego gniewu” zapożyczoną z pracy Marshalla Bermana. Valentina Krupovics sięga po nią, by zaproponować nowe ramy interpretacyjne dla buntu charakteryzującego młodych twórców wileńskich, przedstawicieli pokolenia 1910, których nazywa „pokoleniem faustycznego gniewu”. W ich postawach rozpoznaje bunt nowoczesnego podmiotu będący odpowiedzią na radykalne przemiany cywilizacyjne i pragnienie uczestnictwa w modernizacyjnych cywilizacyjnych procesach.

Z kolei rozdział dotyczący przedmieść wileńskich pokazuje miasto jako środowisko współistnienia różnych mniejszych światów i zwraca uwagę na kwestie społeczne, kluczowe z punktu widzenia miejskich procesów modernizacyjnych. To właśnie przedmieścia były modelowym przykładem cywilizacyjnego opóźnienia i obraz Wilna oglądanego przez ich pryzmat unacownia, czym była, w jakich realiach się przejawiała wileńska peryferyjność. Badaczka dociekliwie analizuje praktyki przestrzenne w felietonach Mackiewicz, śledzi przednowoczesny rytm życia, trwałość romantycznego kodu. Ten rozdział przynosi dużo interesujących obserwacji, a także cenną refleksję.

się genologiczną. Valentina Krupovies skupia się tu na dwóch gatunkach publicystycznych, ściśle powiązanych z miejską nowoczesnością, jakimi są felieton i reportaż i na przykładzie teksów Mackiewicza, Jerzego Wyszomirskiego i Tadeusza Jacka Rolickiego pokazuje, w jaki sposób obie te formy zapisują obraz miasta.

Zestawianie tekstów prezentujących odmienne perspektywy to zasada konstrukcyjna funkcjonalnie spożytkowana w całej książce. Najczęściej konfrontowany jest tu tradycyjny i nowoczesny punkt widzenia, nie ma jednak symetrii. W starciu starego z nowym zwyciężają trwałość i niezmienność, dominuje polonocentryzm, co wyraziście unaocznia dysproporcja między dyskursem krajoznawczym reprezentowanym przez Juliusza Kłosa i Jana Bułhaka a dyskursem Adomasa Juškevičiusa i Juozasa Maceiki. Ci ostatni byli autorami jedynego przewodnika po Wilnie, który ukazał się w okresie międzywojennym po litewsku.

Procesy modernizacyjne zachodzące w przedwojennym Wilnie nie były bynajmniej katalizatorem głębszych przemian, nie destabilizowały utrwalonego porządku. Pomimo to spłot nowoczesności i peryferyjności okazuje się atrakcyjną poznawczo kategorią interpretacyjną: pozwala wydobyć z jednej strony przejawy nowoczesności, dochodzące do głosu w doświadczeniu peryferyjnym, z drugiej – zjawiska, wynikające z cywilizacyjnego zapóźnienia oraz takie, które świadczą o długim trwaniu romantyzmu.

Atutem monografii jest bogactwo perspektyw oglądu. Wilno jest tu oglądane z zewnątrz i z wewnątrz; z perspektywy „tu” i „teraz” i z czasowego dystansu; w optyce wielokulturowej i polonocentrycznej; z polskiego, litewskiego i żydowskiego punktu widzenia; okiem turysty, spacerowicza, flanera, podróżnika i mieszkańca. Jego obraz, osadzony na przecinających się liniach napięć – między tradycją a nowoczesnością, kultem przeszłości a fascynacją przemianami cywilizacyjnymi, kodem poromantycznym a modernizmem, mono- i wielokulturowością, partykularnym i uniwersalnym – jest złożony i niejednorodny. Jest też wielostronny dzięki gatunkowemu zróżnicowaniu deskrypcji, gdyż na warsztat brane są tu nie tylko teksty literackie (wnikliwie analizowana proza i poezja), ale też publicystyka, literatura faktu, literatura użytkowa. Badaczka omawia przy tym wielorakie realizacje urbanistycznego tematu – obok awangardowej fascynacji miastem jako formą nowoczesności zostają tu przywołane ujęcia, które kontrapunktowo dopełniają obraz modernizującego się Wilna – przykładem nurt satyryczny, który prześmiewczo kontestował procesy modernizacyjne czy nurt zainteresowania prowincją.

W rezultacie otrzymujemy wielowymiarowy obraz międzywojennego Wilna, konkurencyjny wobec przedstawień zasilanych poromantyczną konwencją – i przede wszystkim na tym zasadza się znaczenie naukowe mono-

grafii. Zarazem jej wartość nie ogranicza się do ukazania mało znanego wizerunku miasta i jego heterogenicznej przestrzeni – interpretacja miejscowości łączy się tu bowiem z zagadnieniami antropologicznymi i wnikliwą analizą różnych związanych z życiem miejskim przejawów nowoczesności, takich jak np. dojrzewanie nowoczesnej melancholii czy formowanie się nowoczesnego podmiotu. Osobno trzeba podkreślić wkład rozprawy w badania historycznoliterackie i w pierwszym rzędzie docenić refleksję na temat twórczości mało znanych autorów żydowskich i litewskich. Perspektywa peryferyjnej nowoczesności rzuca również nowe światło na twórczość takich pisarzy, jak Miłosz czy Konwicki, których poznajemy tutaj z innej strony.

Być może gdyby udało się skonceptualizować „peryferyjną nowoczesność”, można by też zarysować peryferyjny model zapóźnionej wschodnioeuropejskiej modernizacji i zaproponować konstrukt, który byłby przydatny w dalszych badaniach nad peryferyjną nowoczesnością innych miast wschodnioeuropejskich? Niemniej również w aktualnym kształcie omawiana monografia może być podstawą kolejnych badań skupionych na literackich deskrypcjach procesów modernizacyjnych, które zachodzą w miastach o peryferyjnym statusie. I z pewnością może inspirować literaturoznawców, którzy będą się przyglądać innym modernizującym się peryferiom.

Bibliografia

- Bujnicki Tadeusz (2013), *Wilno międzywojenne – kresowe? Regionalne? Pograniczne?*, w: *Pogranicza, Kresy, Wschód a idee Europy. Seria II: Wiktor Chorowiew in memoriam*, red. J. Ławski, A. Janicka, G. Kowalski, Ł. Zabielski, Białystok: Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego, s. 147–426.
- Casanova Pascale (2014), *Światowa przestrzeń literacka*, przeł. J. Misun, „Teksty Drugie”, nr 6, s. 222–247.
- Hadaczek Bolesław (1997), *O geopoetyce kresowej*, „Roczniki Humanistyczne”, t. 45, z. 1, s. 245–256.
- Kalinowski Daniel, Mikołajczak Małgorzata, Kuik-Kalinowska Adela [red.] (2014), *Geografia wyobrażona regionu. Literackie figury przestrzeni*, Kraków: Universitas.
- Krupovies Valentina (2019), *Przeszłość zapisana w literaturze. Historia i historyczność w powojennej powieści kresowej*, Siedlce: Uniwersytet w Siedlcach.
- Krupovies Valentina (2025), *Topografie wileńskie. Obraz międzywojennego Wilna w perspektywie peryferyjnej nowoczesności*, Siedlce: Uniwersytet w Siedlcach.
- Mikołajczak Małgorzata (2021), „Skrzypce w orkiestrze”? *Spory o regionalizm w środowisku wileńskim*, w: M. Mikołajczak, Ramiona Antajosa. *Z teorii i historii regionalizmu literackiego w Polsce*, Kraków: Universitas, s. 51–58.
- Rewers Ewa (2010), *Miasto – twórczość. Wykłady krakowskie*, Kraków: Wydawnictwo ASP.

- Rybicka Elżbieta (2002), *Geopoetyka (o mieście, przestrzeni i miejscu we współczesnych teoriach i praktykach kulturowych)*, w: *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*, red. M. P. Markowski i R. Nycz, Kraków: Univeristas.
- Rybicka Elżbieta (2003), *Modernizowanie miasta. Zarys problematyki urbanistycznej w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków: Universitas.
- Rybicka Elżbieta (2015), *Relacje centro-peryferyjne a polityka konstruowania tożsamości regionalnych*, w: *Centra i peryferie w literaturze polskiej XX i XXI wieku*, red. W. Browarny, E. Rybicka, D. Lisek-Gębala, Kraków: Univeristas, s. 13–29.
- Szalewska Katarzyna (2012), *Pasaż tekstowy. Czytanie miasta jako forma doświadczenia przeszłości w esaju polskim*, Kraków: Universitas.
- Szalewska Katarzyna (2017), *Urbanalia. Miasto i jego teksty. Urbanistyczne studia miejskie*, Gdańsk: Słowo/obraz terytoria.
- Zeidler-Janiszewska Anna [red.] (1997), *Pisanie miasta – czytanie miasta* (1997), Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.

“Vilnius Topographies”: Between Peripherality and Modernisation

Abstract

This article examines the representation of interwar Vilnius in Valentina Krupovies' book *Topografie wileńskie. Obraz międzywojennego Wilna w perspektywie peryferyjnej nowoczesności* [Vilnius Topographies: An Image of Interwar Vilnius from the Perspective of Peripheral Modernity] (Siedlce, 2025). Focusing on the concept of peripheral modernity, it explores the theoretical premises of this approach and evaluates its application to the study of urban space. The article assesses the explanatory potential of the concept and highlights the new interpretative possibilities it offers for describing and analysing the spatial experience of interwar Vilnius. Particular attention is paid to the tensions between peripherality and modernisation, which emerge as key factors shaping the city's identity and representation.

Keywords: topography, peripherality, modernity, urban space, Vilnius